

6

DIE POSTMODERNE TRANSFORMASIE VAN HOËR ONDERWYS – 'N KWALITATIEWE ONDERSOEK IN DIE GAUTENG PROVINSIE

6.1 INLEIDING

Uit die voorgaande hoofstukke blyk dat die transformasieproses van die plaaslike hoër onderwyssituasie, hoewel oorweldigend geïnspireer deur die beëindiging van apartheid, telkens ook duidelike tekens van postmoderne beïnvloedingstendense openbaar. Die identifisering van die volgende tendense blyk suiwer 'n postmodernistiese karakter te verteenwoordig:

- Die toenemende relatiwiteitsbenadering tot kennis vanweë die dinamiek van die inligtingstechnologie sowel as die verhoogde klem op die meerdere interpretasie tot kennis.
- Die globaliseringsdruk op 'n wêreldmark-mededingingsvermoë met die tegelyke appél op die ontwikkeling van die plaaslike samelewing.
- Die oorweldigende behoefte aan regstelling deur middel van insluiting met die gevolglike appél op massifikasie en diversifikasie.
- Die behoefte aan sinbelewing met die appél daarvan op relevansie en implementeerbaarheid.

Ten einde meer lig te werp op hoe hierdie postmodernistiese beïnvloedingstendense binne die transformasieproses van hoër onderwys bestuur word, blyk 'n kwalitatiewe

ondersoek na die pogings van spesifieke inrigtings, binne die Gauteng Provinsie, sinvol te wees.

Tradisioneel word beide kwalitatiewe en kwantitatiewe navorsing binne die terrein van onderwys onderneem. Die mees basiese verskil tussen hierdie twee vorme van navorsing is geleë in die wyse van aanbieding van die nagevorsde gegewens. Kwantitatiewe navorsing vergestalt die aanbieding van statistiese resultaatgegewens in die vorm van syfers. Hierteenoor verteenwoordig kwalitatiewe navorsing ‘n waardetoekende resultaat-aanbieding in die vorm van verslagdoening deur middel van woorde (McMillan & Schumacher 1989: 14).

Uit die literatuur blyk dat ‘n groterwordende getal onderwysnavorsing toenemend op ‘n kwalitatiewe benadering toegespits word (Fetterman 1988: 4). Die sentiment hieraan onderliggend is die geleidelike bewuswording daarvan dat ‘n fundamentele verskil bestaan tussen die bestudering van natuurwetmatige objektiwiteite teenoor die ‘som-is-meer-as-die-geheel’-konsep van die menslike funksionering (De Vos 1998: 243). Hierdie menslike funksionering interpreteer self situasies en dig self betekenis daaraan toe met die gevolg dat ‘n streng objektiewe, waardetoekenningsvrye resultaat nie moontlik is nie (Vulliany, Lewing & Stephens 1990: 8).

Wat betref die hoër onderwyssituasie beklemtoon Crowson (1987: 11) die praktiese geskiktheid daarvan vir kwalitatiewe navorsing aangesien hoër onderwysinrigtings *display many of the characteristics considered particularly appropriate for anthropological fieldwork*. Hierdie karaktereienskappe omsluit fasette soos die redelike mate van outonome funksionering van hoër onderwysinrigtings, binne redelik afgebakende geografiese grense, en teen die agtergrond van ‘n konteks van duidelik omskryfde funksieervulling. Uit die studietema van hierdie spesifieke navorsing, naamlik die bestuur van hoër onderwystransformasie vanuit ‘n postmodernistiese perspektief betrag, is dit dan ook duidelik dat ‘n waardetoekenningsresultaat pertinent ingesluit is en daarom die effektiëste aan die hand van kwalitatiewe navorsing onderneem moet word.

6.2 'N KWALITATIEWE TEENoor 'N KWANTITATIEWE NAVORSINGSBENADERING

Die terme kwantitatief en kwalitatief verteenwoordig twee verskillende benaderings tot navorsing. Elke benadering manifesteer enersyds in 'n spesifieke hantering van die aard van ingewinde kennis. Hierdie aard dui op *how one understands the world and the ultimate purpose of the research* (McMillan & Schumacher 1989: 14). Andersyds verteenwoordig elke term ook 'n spesifieke navorsingsmetode wat dui op die wyse waarop gegewens versamel en geanaliseer word en die tipe afleidings daaruit geformuleer (Sprinthall, Schmutte & Sirois 1991: 100).

In totaliteit aanvaar navorsingspuriste dat kwantitatiewe teenoor kwalitatiewe navorsing in wese op 'n aannameverskil gegrond is. Hierdie verskil in aanname is van toepassing op die volgende fasette van navorsing (McMillan & Schumacher 1989: 14 – 15):

- 'n Perspektief op die werklikheid

Kwantitatiewe navorsing is gewoonlik gebaseer op 'n logiese positivistiese filosofie wat aanvaar dat feitlikhede 'n enkele, objektiewe realiteit, vry van menslike betekenisstoekenning en interpretasie, verteenwoordig (Popkewitz 1984: 1). Hierteenoor verteenwoordig kwalitatiewe navorsing 'n fenomenologiese filosofie gebaseer op die aanname dat elke situasie multifeitlikhede openbaar wat aan die hand van individuele sowel as kollektiewe definisies tot 'n holistiese eenheid gekonstrueer word (Sprinthall, et al 1991: 100).

- Die navorsingsdoel

Die kwantitatiewe navorser poog om sosiale feitlikhede, onafhanklik van individuele subjektiewe persepsies, aan wetmatige meetinstrumente te onderwerp. Hierteenoor is die kwalitatiewe navorser meer besorg oor 'n begrip van die feitlikhede soos afgelei vanuit die deelnemer se perspektief. Fetterman (1988: 6) beklemtoon dat *phenomenologically oriented researchers seek to understand human behaviour from the 'insider's'*

perspective waarop Crowson (1987: 3) byvoeg dat die fenomenologiese ondersoeker aanvaar dat *knower and known are inseparable*.

- Navorsingsmetodes en –prosesse

Met kwantitatiewe navorsing word die navorser deur 'n voorafvasgestelde reeks prosedures en stappe gelei. Kwalitatiewe navorsing vertoon egter 'n beduidende buigsaamheid wat betref metode sowel as proses van gegewensversameling. McMillan en Schumacher (1989: 14) beklemtoon dat die kwalitatiewe navorser *uses an emergent design and makes decisions about the data collection strategies during the study*. Dit manifesteer in 'n enkele, algemene vraagstelling waarop gegewens dan deur die geïdentifiseerde persone met wie onderhoude gevoer word, gegenereer word. Sprinthall et al (1991: 101) beklemtoon dat *the data are derived subjectively from the interviewee's own perspective, (and) not from the scientist-observer's perspective*.

- Prototipe studies

Vir die kwantitatiewe navorser gaan dit om eksperimente en die aandui van korrelasies. Die kwalitatiewe navorser spits hom egter toe op 'n etnografiese begrip van die meervoudige konstruksie van die werklikheid. Die uitgangspunt is juis om subjektiewe opinie in ag te neem. Van der Linden en Wijnstra (1986: 79) beklemtoon dat *elke ondersoekvariabele resulteert in een beschrijvende rapportage*.

- Die navorser se rol

Die kwantitatiewe navorser staan verwyderd van die navorsingsproses ten einde vooroordele uit te skakel. Hierteenoor is die kwalitatiewe navorser juis aktief betrokke by die proses vanweë sy direkte interaksie met die *object of investigation* (De Vos 1998: 242). In die proses onderwerp die kwalitatiewe navorser homself aan gedissiplineerde subjektiwiteit, self-ondersoek en 'n kritiese evaluering van die ingevorderde gegewens (Popkewitz 1984: 88; McMillan & Schumacher 1989: 15).

- Die belangrikheid van die studiekonteks

Oor die algemeen is kwantitatiewe navorsing toegespits op die vasstelling van konteksvrye veralgemenings. Hierteenoor word die kwalitatiewe navorser juis gerig deur die oortuiging dat menslike gedrag beïnvloed word deur die spesifieke situasie. In die etnografiese studie word dan gepoog om die mees akkurate weergawe van wat mense binne hul spesifieke omgewings sê, dink en voel saam te vat ten einde tot konteksgebonde veralgemenings te kom (Sprinthall et al 1991: 102).

Afgesien van hierdie twee tipes navorsing se fundamenteel verskillende benaderings en beklemtoning moet kwantitatiewe en kwalitatiewe navorsing nie as opponerende of wedersyds uitsluitende prosesse beskou word nie. Eichelberger (1989: 102) beklemtoon dat *in no sense is the one approach inherently more scientific or of higher quality*. McMillan en Schumacher (1989: 15) en De Vos (1998: 15) wys teweens daarop dat ervare navorsers juis kwantitatiewe en kwalitatiewe navorsing kombineer ten einde 'n spesifieke probleem so effektief as moontlik na te vors.

6.3 KWALITATIEWE NAVORSING: 'N TEORETIESE RAAMWERK

6.3.1 Basiese beginsels van die kwalitatiewe benadering

Uit die voorgaande bespreking, en aan die hand van Crowson (1987: 10 – 11) se formulering daarvan, kan die volgende vier sleutelbegrippe met betrekking tot kwalitatiewe navorsing aangedui word:

- Die doel met die navorsing is om te verstaan eerder as om te bewys, te voorspel of te kontroleer.
- Begrip ontwikkel die beste as die navorser self verantwoordelik is vir die versameling van al die gegewens.
- In die analise van gegewens is die klem op 'n analitiese invoering van feite wat fokus op die opbou van begrip vanaf die grond af boontoe.
- Die strewe en soeke na begrip word tot 'n baie groot mate deur 'n waarde-oordeel gerig.

6.3.2 Objektiviteit en Subjektiviteit

Die mees voor-die-handliggende onderskeid tussen die terme objektiviteit en subjektiviteit is dat eersgenoemde 'n vooroordeelvrye konnotasie openbaar en laasgenoemde nie (Eichelberger 1989: 102). Verder vergestalt objektiviteit ook dat slegs een enkele interpretasie of afleiding geldig is (McMillan et al 1989: 10).

Uit paragrawe 6.2 en 6.3.1 is dit egter duidelik dat dit juis die subjektiewe realiteit is wat deur die kwalitatiewe navorser nagevors word. Verder is dit ook die navorser self wat as dataversamelingsinstrument optree wat dan aan die proses 'n totaal subjektiewe karakter verleen. Vanweë die belangrikheid van die studiekonteks aanvaar die kwalitatiewe navorser dat menslike gedrag altyd tyd-, waarde- en konteksgebonde is en daarom nooit aan 'n volslae objektiviteit kan beantwoord nie (vergelyk paragraaf 6.2).

Nog 'n faktor wat die objektiviteit van kwalitatiewe navorsing beïnvloed is die feit dat beide die navorser en die deelnemer se opinies verander vanweë die interaksie tussen die twee. In hierdie verband beklemtoon Guba en Lincoln (1988: 96) dat *the social reality finally construct in an investigation is created by that interaction*. Hiermee saam aanvaar etnografiese navorsers dat hul teoretiese uitgangspunte hul navorsing beïnvloed en dat dit *will shape the inductive vision of reality that appears in the researcher's findings* (Crowson 1987: 9).

Objektiviteit in kwalitatiewe navorsing word egter wel suksesvol verkry en wel deur die mate van duidelikheid of uitdruklikheid waarmee die data versamel, gekategoriseer, gerekonstrueer en geïnterpreteer word (McMillan et al 1989: 10). Dit kom daarop neer dat objektiviteit in kwalitatiewe navorsing verband hou met die kwaliteit van deeglikheid waarmee die navorsingsproses voltrek. Dit vereis dat die navorser sodanig deur die navorsing self opgeneem moet word dat hy daartoe in staat is om die verskynsel ter bestudering, suksesvol vanuit die perspektief van die respondent kan verstaan, interpreteer en weergee. Crowson (1987: 10) voeg hierby dat objektiviteit ook verband

hou met die mate waartoe die navorser sy eie vooroordele eerlik en eksplisiet aan die leser openbaar.

6.3.3 Betroubaarheid en Geldigheid

Betroubaarheid verwys na die mate van akkuraatheid van die navorsing. Dit kom in wese daarop neer dat 'n meetinstrument presies dieselfde resultate in verskillende situasies moet verkry (Hudson 1981: 104). Geldigheid dui weer op die mate waartoe 'n meetinstrument presies meet wat dit veronderstel is om te meet. Dit verteenwoordig vir Hudson (1981: 104) twee implikasies, naamlik dat die meetinstrument die presiese nagevorsde konsep moet meet en dat die meetinstrument hierdie konsep akkuraat moet meet. Krefting (1990: 215) beklemtoon egter dat hierdie twee kriteria vir die kwaliteitskontrole van navorsing, hoofsaaklik van toepassing is op kwantitatiewe navorsing en nie aan die behoefte van kwalitatiewe navorsing voldoen nie.

Kwalitatiewe navorsers het 'n behoefte aan *alternative models appropriate to qualitative designs that ensure rigour without sacrificing the relevance of the qualitative research* (De Vos 1998: 348). Vir Agar, soos aangehaal deur Krefting (1990: 215), kom hierdie alternatiewe model daarop neer dat die terme geldigheid en betroubaarheid vervang moet word met kredietwaardigheid, akkuraatheid, verteenwoordigheid en bevestigbaarheid.

Kredietwaardigheid word binne die kwalitatiewe navorsingsproses deur langdurige betrokkenheid, volgehoue waarneming en die gebruik van triangulasie bevorder, laasgenoemde wat op die gebruikmaking van verskeie metodes ter bevestiging van die afgeleide bevindings dui (De Vos 1998: 359). Guba, soos aangehaal deur Krefting (1990: 215), voeg hierby die noodsaak aan 'n waarheidswaarde wat met die navorser se oortuigdhed van die hoë graad van waarheid van sy afleidings, soos gebaseer op die navorsingsontwerp, respondentverslaglewering en die konteks self, verband hou. Sandelowski (1986: 29) interpreteer kwalitatiewe navorsing as synde kredietwaardig te wees indien dit sodanige akkurate beskrywings of interpretasies van menslike ervaring

weergee dat dit onmiddellik deur ander persone wat dieselfde ervarings deel, herkenbaar is.

Verteenwoordigheid – ook geïnterpreteer as oordraagbaarheid of toepaslikheid - van kwalitatiewe studies is ‘n komplekse kriterium aangesien elke navorsingsituasie uit ‘n spesifieke navorser, binne ‘n spesifieke interaksie, met spesifieke respondente, bestaan. Kwalitatiewe navorsing voldoen egter wel aan oordraagbaarheid wanneer *the findings fit into contexts outside the study situation that are determined by the degree of similarity or goodness of fit between the two contexts* (De Vos 1998: 349). Lincoln en Guba (1985) wys egter daarop dat hierdie bevestiging van oordraagbaarheid of toepaslikheid die verantwoordelikheid van die persoon wat die toepassing daarvan op ‘n ander situasie wil maak, is, eerder as die navorser van die oorspronlike situasie. Hulle aanvaar dat genoegsame beskrywing, wat vergelykbaarheid moontlik maak, bevredigend voldoen aan verteenwoordigheid.

Die akkuraatheid van data versameling, data analisering en data verslaglewering word in kwalitatiewe navorsing op minstens drie wyses bevorder. Eerstens voorsien die klankopname wat van ‘n onderhoud gemaak word, die navorser met ‘n woordelike omskrywing wat later op eie tempo gedekodeer kan word en wat na verwys kan word soos en wanneer benodig. Tweedens bevorder hierdie langdurige blootstelling aan die gegewens akkuraatheid aangesien dit die geleentheid tot kruiskontrolering sowel as die uitskakeling van teenstrydighede moontlik maak (Taft 1988: 61). Laastens bevorder triangulasie, in die sin van ‘n gebruikmaking van veelvuldige metodes om die fenomeen te bevestig, ook die akkuraatheid daarvan.

Dit is duidelik dat kwalitatiewe navorsers ook daartoe in staat is om die geldigheid en betroubaarheid van hul navorsing te bevorder en Miles en Huberman (1988: 225) wys daarop dat *qualitative findings have a certain undeniability that is often far more convincing to a reader than pages of numbers*.

6.3.4 Metodes van data versameling

In paragraaf 6.1 is vermeld dat die kwalitatiewe metode ter wille van dataversameling verband hou met woorde, eerder as syfers. Dit manifesteer in 'n in-diepte woordelike beskrywing van die fenomeen met as doel 'n optimale begrip van die rykheid en kompleksiteit van die nagevorsde situasie. McMillan en Schumacher (1989: 42) postuleer 'n keuse van drie basiese metodes waarvolgens hierdie eventuele woordelike beskrywing nagevors kan word:

- Etnografiese waarneming in die sin van die observering van 'n fenomeen binne die natuurlike situasie, oor 'n langdurige tydperk, en met die tegelyke byhou van deeglike veldwerknote.
- Geskrewe dokumente wat deur die navorser geïnterpreteer word ten einde verklarings vir geskiedkundige gebeurtenisse vas te pen, om sodoende begrip vir die huidige situasie te verkry.
- Etnografiese onderhoudvoering wat op 'n ongestruktureerde, in-diepte, oop-antwoord gesprekvoering dui. Holstein en Gubrium (1995: 1) tipeer hierdie onderhoudvoering as *the universal mode of systematic enquiry*. Vir De Vos (1998: 297) verteenwoordig hierdie universele aangesig-tot-aangesig onderhoudvoering 'n *pipeline for extracting and transmitting information from the interviewee to the interviewer*.

Die waarde van onderhoudvoering is veral daarin geleë dat die navorser respondente met 'n uitnemende kennis van die spesifieke situasie kan selekteer. Verder kan die resultaatgewens op hierdie wyse verkry, in die respondente se eie woorde weergegee word. Laastens vergemaklik onderhoudvoering die fokus van die navorsing op die sentrale vraagstelling (Crowson 1987: 34). Met betrekking tot hoër onderwysinrigtings spesifiek, beklemtoon Crowson (1987: 35) die toepaslikheid van hierdie in-diepte, ongestruktureerde oop-antwoord onderhoudvoering deurdat dit die geleentheid tot 'n terugwaartse sowel as voorwaartse (spekulatiewe) moontlikheid genereer. Holstein en Gubrium (1995: 3) benadruk egter dat die sukses van onderhoudvoering grootliks afhang

van die vermoë van die navorser om die vloeï van geldige en betroubare inligting optimaal te maksimiseer teenoor die optimale minimalisering van moontlike distorsies.

6.3.5 Respondent en terreinkeuse

In kwalitatiewe navorsing is die keuse sowel as ondervraging van respondente *dynamic, ad hoc, and phasic rather than static* (McMillan & Schumacher 1989: 181). Vanweë die in-diepte aard van die kwalitatiewe analise (Sprinthall et al 1991: 88), hang die insigte sodanig verkry meer af van die spesifieke respondent se outentiek relevante kennis en die navorser se vermoë tot analise daarvan eerder as die grootte van die respondentegroep (De Vos 1998: 192). Deur net 'n paar respondente met 'n uitnemende kennis en begrip van die spesifieke fenomeen te selekteer, kan die navorser tot beduidend betekenisvolle insigte omtrent die situasie kom. Die kwalitatiewe navorser moet hom daarom dan ook deeglik vergewis van die kennisrykheid van potensiële respondente met betrekking tot die nagevorsde situasie.

'n Sinvolle strategie ter verkryging van ideale respondente is die sneeubal tegniek. Hiervolgens benoem 'n geselekteerde respondent ander moontlike respondente ewe so uitnemend wat betref hul kennis van die spesifieke situasie (Baker 1988: 159). Die term sneeubal verwys dan na die groterwordende kapasiteit van moontlike respondentgetalle. De Vos (1998: 254) beklemtoon egter dat kwalitatiewe navorsers hierdie sneeubaleffek deeglik moet rig en reguleer.

Wat betref die keuse van terrein beklemtoon McMillan en Schumacher (1989: 182) dat *a clear definition of the criteria for site selection is essential*. Hierdie kriteria moet toepaslik voldoen aan die doel met die navorsing. In sy seleksie van moontlike terreine moet die navorser seker maak dat die probleem ter bestudering eerstens wel op die spesifieke terrein teenwoordig is en tweedens wel effektief daar bestudeer kan word.

6.3.6 Data analise

Uit die literatuur blyk dat daar nie ’n pertinent korrekte of pertinent verkeerde manier van data analisering bestaan nie. Die enigste vereiste is dat die navorser homself moet kan verantwoord wat betref die logiese stadiums in die spesifieke data analise en dat finale afleidings op die gegengereerde data gebaseer moet wees (De Vos 1998: 344). Met dit inaggenome postuleer Huberman en Miles (1994: 428) dat data analise uit drie aaneenlopende prosesse bestaan te wete data reduksie, data groepering en data afleiding en verifikasie.

Data reduksie verwys na die omvangryke kodering van die rou materiaal ten einde die bes moontlike teoretiese dekking te bewerkstellig. McMillan en Schumacher (1989: 185) beklemtoon dat *transcripts of field notes or interviews are often thousands of typed pages* en daarom moet die navorser ’n sinvolle metode ontwikkel om hierdie roumateriaal te organiseer en te kodeer ten einde effektief te gebruik.

Data groepering verwys na die georganiseerde, bondige samestelling van die inligting ten einde daartoe in staat te wees om afleidings daaruit te formuleer. De Vos (1998: 340) beklemtoon dat *the researcher needs to see a reduced set of data as a basis for thinking about its meaning*.

Data afleiding en verifikasie as die finale stadium in die analiseringsproses hou verband met die interpretasie van die geskrewe georganiseerde data en die maak van afleidings daaromtrent. McMillan en Schumacher (1989: 186) beklemtoon dat die moontlikheid tot afronding van die kwalitatiewe navorsing uitsluitlik verband hou met *the research problem and the depth and richness of the data collected*. In hierdie laaste fase word vergelykings getref, reëlmatighede aangetoon, temas geïdentifiseer en moontlike opvolgstudies aangetoon.

Ten einde die proses van data afleiding te verifieer maak die navorser gebruik van verskeie tegnieke. Van die bekendste is triangulasie, die uitwys van kontrasterende tendense, die opvolg van verrassings, die uitwys van negatieweite, die bevestiging van bevindings en die opvolg van addisionele terugvoering (Huberman & Miles 1994: 440).

Dit alles geskied met die oog daarop *to try to synthesize a holistic sense of the ‘totality’, the relationship of the parts to the whole* (McMillan & Schumacher 1989: 187).

6.3.7 Teoretiese sensitiwiteit

Teoretiese sensitiwiteit wys heen na ‘n persoonlike kwaliteit van die navorser self. Dit hou verband met ‘n bewustheid van die subtiele betekenis van die nagevorsde data. In wese kom dit neer op ‘n insig hê in die probleem wat nagevors word, die vermoë om betekenis aan data toe te ken, die kapasiteit om te begryp, en die vermoë om relevansie van die irrelevante te skei (Strauss & Corbin 1990: 41).

Teoretiese sensitiwiteit word op verskillende wyses verkry. ‘n Eerste sodanige wyse behels ‘n literatuurstudie. Deeglike opleeswerk het tot gevolg dat die navorser ‘n goeie agtergrond ontwikkel *that ‘sensitizes’ him to what is going on with the phenomenon he is studying* (De Vos 1998: 268). Professionele ondervinding is ‘n tweede bron van teoretiese sensitiwiteit. Jare se professionele ondervinding op ‘n spesifieke gebied het tot gevolg die verkryging van goeie begrip oor die hoe en waarom van die werking daarvan en die moontlikheid tot ekstrapolering van ‘n moontlike veranderende situasie. Laastens word teoretiese sensitiwiteit ook ontwikkel deur die interaksieproses met die data tydens die versameling en analisering daarvan.

6.4 NAVORSINGSONTWERP VAN DIE KWALITATIEWE ONDERSOEK NA DIE POSTMODERNE TRANSFORMASIE VAN HOËR ONDERWYS

6.4.1 Metodes van data versameling

In hierdie navorsingsprogram is hoofsaaklik van ongestruktureerde, in-diepte onderhoudvoering gebruik gemaak. Afsien van die versameling van spesifieke statistiese gegewens ter wille van die kontrolering van moontlike bevindings (triangulasie), is voorkeur gegee aan die ongestruktureerde eerder as die gestruktureerde onderhoudvoering. Hierdie keuse is eerstens gegrond op die feit dat ongestruktureerde

onderhoudvoering meer van toepassing is op die kwalitatiewe benadering. Tweedens is dit ook gerugsteun deur die filosofiese onderbou van hierdie spesifieke projek, naamlik die oop-antwoord postmodernistiese perspektief op hoër onderwystransformasie. Hierdie onderhoud is vanaf die begin April tot die einde Julie 1999 gevoer.

Voor elke onderhoud is die agtergrond van die navorsingsprogram eers kortliks aan die respondent geskets. In hierdie agtergrondskets is veral sorg gedra dat beide navorser en respondent saamstem met die semantiek onderliggend aan kritiese konsepte met betrekking tot die navorsingsprogram soos postmoderne beïnvloedingstendense, hoër onderwys en transformasie.

Die aanvang van die werklike in-diepte onderhoudvoering is eers voorafgegaan deur die vra van toestemming om die onderhoud op band op te neem. Daarna is verneem of die respondent enige besware daarteen het om in die navorsingsverslag geïdentifiseer te word. Geeneen van die respondente het enige besware daarteen gehad nie.

Die onderhoudsvraag is daarna aan die respondent gestel, naamlik:

Wat behels die effektiewe bestuur van transformasie van u inrigting, gesien in die lig van toenemende postmodernistiese beïnvloedingstendense?

Hoewel hierdie 'n oop vraag/oop antwoord benadering vergestalt, is 'n onderhoudskedule bygehou ten einde sorg te dra dat al die toepaslike punte aangespreek word (vergelyk Aanhangsel A). Die samestelling van hierdie skedule is gebaseer op perspektiewe soos verkry uit die literatuurstudie sowel as perspektiewe van die navorser self soos afgelei uit 'n langdurige waarneming van die situasie. Die vier kategorieë van postmoderne beïnvloedingstendense, soos gestipuleer in die onderhoudskedule, is nie noodwendig volgens 'n spesifieke volgorde gehanteer nie. In baie van die gevalle het die respondente die spesifieke punte spontaan aangespreek en aangesien al die respondente hoogsintelligente persone met uitnemende kennis is, is 'n wye reeks aspekte telkens aangespreek. Eie aan kwalitatiewe onderhoudvoering is die hermeneutiese

ontwikkelingsirkel-beginsel geïmplementeer deurdat perspektiewe soos geopper in voorafgaande onderhoude in daaropvolgendes bygevoeg is ter wille van 'n verdere verfyning van die data versamelingsdiepte.

Die onderhoude is in Afrikaans of Engels gevoer, afhangende van die respondent se taalvoorkeur. Elke onderhoud het gemiddeld 'n uur lank geduur.

6.4.2 Keuse van Respondente

In paragraaf 1.5 is die motivering vir die spesifieke inrigtingkeuse uiteengesit. Dit kom in breë trekke daarop neer dat gepoog is om die volledige spektrum van hoër onderwysvoorsieningstipes, binne die Gauteng Provinsie, te dek. Respondentkeuse is daarom eerstens gerig deur geïdentifiseerde inrigtingverteenvoording. Teen hierdie agtergrond is respondente op grond van hul uitnemende kennis oor die nagevorsde onderwerp geselekteer.

Wat betref die kriterium van inrigtingverteenvoording is vir al agt gevalle (paragraaf 1.5) onderhoude met bestuurders van die onderskeie inrigtings gevoer. Hierdie bestuurders het hoofsaaklik die vise-reaktor-posisie belas met akademiese sake, beklee. Laasgenoemde keuse is gemotiveer deur die feit dat postmoderne beïnvloedingstendense veral 'n appèl op die perspektief op en hantering van kennis plaas. Afgesien van hierdie bestuurders is onderhoude ook gevoer met akademici in senior posisies aan sekere van die geïdentifiseerde inrigtings. Weer eens is die spesifieke keuse gerig deur die outoritêre kennis van die respondente met betrekking tot die nagevorsde onderwerp. Hierdie respondente is ook bestuurders van hul spesifieke akademiese departemente.

Hiermee saam is ook gebruik gemaak van die sneeubaltechniek (paragraaf 6.3.5) en aan die einde van die onderhoude met respondente soos deur die navorser self geïdentifiseer, het laasgenoemde, op versoek van die navorser, elkeen nog 'n moontlike respondent benoem. Hieruit het die navorser verdere respondentkeuses gemaak. Die navorser het egter met veertien onderhoude volstaan aangesien dit duidelik geblyk het dat, alhoewel

waardevolle bydraes met elke onderhoud gemaak is, daar tog wel ook 'n teoretiese versadigingspunt wat betref data versameling, met die laaste paar onderhoude bereik is.

6.4.3 Objektiviteit van die navorser

Wat betref die objektiviteit met kwalitatiewe navorsing is in paragraaf 6.3.2 op die subjektiewe betrokkenheid van die navorser by die navorsingsproses gewys. Daar is verder ook op gewys dat objektiviteit wel verkry word met die graad van deeglikheid waarmee die navorsingsproses voltrek.

Met betrekking tot hoër onderwys was die navorser 'n universiteitstudent – voltyds sowel as na-uurs – vir bykans vyftien jaar. Hiermee saam was die navorser ook 'n hoër onderwysdosent vir bykans tien jaar. In hierdie tydperk is 'n aansienlike hoeveelheid ondervinding wat betref die hoër onderwyssektor opgedoen. Laasgenoemde is aangevul deur 'n literatuurstudie oor hoër onderwys (hoofstuk 3).

Vanweë die geweldige appèl op die transformasie van hoër onderwys in Suid-Afrika sedert die middeljare negentig, teen die agtergrond van die feit dat die navorser as dosent haarself midde in die proses bevind, is hierdie 'n beduidend aktuele onderwerp waaraan die navorser 'n groot behoefte tot begrip het. Tegelykertyd is die toenemende verwysing na die teenwoordigheid van die postmoderne fenomeen vir die plaaslike situasie ook 'n behoefte tot geldige kennis. Die navorser is egter nie self 'n bestuurder nie en daarom het die respondente die rol van mede-navorsers vervul van wie betroubare, geldige inligting verkry is. Deur middel van so deeglike en duidelike data analise as moontlik van hierdie geldige en betroubare respondentinligting, is gepoog om aan die kriterium van objektiviteit te voldoen.

6.4.4 Data analise

Met die telkense goedkeuring van die respondent is elke onderhoud op band opgeneem. Van elke onderhoud is dan 'n woordelike transkripsie gemaak. Ten einde sekerheid te hê

oor die akkuraatheid van die transkripsie is herhaaldelik na elke onderhoud geluister terwyl hergekontroleer word met die transkripsie.

Met die sekerheid van deeglike en volledige transkripsies is oorgegaan tot 'n kodering daarvan. Hierdie kodering het behels dat relevante paragrawe, woorde of sinne in die teks aangedui en gekodeer is by wyse van 'n kantlyn konsepverteenvoording van wat gesê is.

Die volgende stap het die kategorisering van die data verteenwoordig. Dit is gedoen deur konsepte, behorende tot dieselfde konteks, saam te groepeer. In die proses is kategorieë sowel as sub-kategorieë geïdentifiseer. Die transkripsies is ook herhaaldelik deurgewerk ten einde sorg te dra dat alle moontlike konsepte geïdentifiseer en gekategoriseer word, hetsy onder reeds bestaande kategorieë of dan onder nuwe kategorieë. In gevalle waar kategorieë te omvangryk geraak het, is 'n subverdeling gedoen terwyl die met beperkte omvang waar moontlik, saamgegroepeer is. Met behulp van 'n matriks met respondentverteenvoording op die een as en kategorieverteenvoording op die ander, kon 'n geheelbeeld verkry word van al die kategorieë sowel as die frekwensie waarmee elkeen gehanteer is.

Die laaste stap in hierdie data analise het die maak van afleidings behels. Vir sover moontlik is respondente se woordelike weergawes aangedui ter staving van die spesifieke bevindings. Hierdie bevindings word in paragraaf 6.7 belig.

6.4.5 Geldigheid en Betroubaarheid

In hierdie navorsingsprojek is triangulasie toegepas deurdat van vier verskillende navorsingsmetodes gebruik gemaak is ten einde data geldig en betroubaar te versamel. Hierdie vier navorsingsmetodes is die volgende:

- Etnografiese waarneming. Hierdie waarneming wat aanvanklik deur die navorser se dosentstatus geïnisiëer is, het in intensiteit toegeneem tydens die laaste drie jaar waartydens die navorser aktief met hierdie navorsing besig was. In hierdie

tydperk is 'n aansienlike hoeveelheid werkswinkels, seminare, konferensies en vergaderings oor die onderwerp bygewoon. Verder het die navorser die media nuusdekking oor die aangeleentheid noukeurig gevolg.

- In-diepte onderhoudvoering. Hierdie tipe onderhoudvoering het telkens plaasgevind met respondente met uitnemende kennis oor die navorsingsonderwerp. Ter wille van geldigheid en betroubaarheid is die respondent se menings vir sover moontlik woordeliks weergegee.
- 'n Literatuurstudie. Ter wille van volledigheid is internasionale sowel as plaaslike bronne geraadpleeg.
- Kwantitatief statistiese ontledings. Dit is gedoen met betrekking tot sekere belangrike navorsingsaspekte van die geselekteerde terreine (navorsingsinrigtings).

Die feit dat respondente op grond van hul uitnemende kennis oor die nagevorsde onderwerp geselekteer is, dra by tot die kredietwaardigheid van hierdie navorsing. Die gebruikmaking van triangulasie ter wille van 'n volledige versameling van data, bevestig hierdie studie se akkuraatheidswaarde. Laastens voldoen die sistematiese analisering van ingesamelde data, die volledige beskrywing van die navorsingsprosedure, en die toepaslike motivering vir die keuse van navorsingsmetodes sowel as navorsingsterreine (hoër onderwysinrigtings), die geldigheid van hierdie navorsingsprojek.

Hierdie studie beantwoord ook aan die kriterium van verteenwoordigheid deurdat elke tipe hoër onderwysinrigting betrek is. As beperking geld egter die feit dat net een voorbeeld van elke tipe ingesluit is. Die rykheid van inligting uit die geselekteerde gevalle, sowel as die hoë mate van korrelasie van perspektiewe van die respondente, bevestig egter dat hierdie studie wel as verteenwoordigend beskou kan word.

6.5 AGTERGRONDKENNIS VAN DIE GESELEKTEERDE HOËR ONDERWYSINRIGTINGS

Soos in paragraaf 1.5 gemotiveer is die keuse van hoër onderwysinrigtings, spesifiek binne die Gauteng Provinsie, daarop gegrond dat dit die volledige spektrum van hoër onderwysvoorsiening binne Suid-Afrika omvat. Gerig deur hierdie kriterium van volledige dekking is die Universiteit van Pretoria (UP) as verteenwoordigend van die Afrikaanssprekende kontakonderrig HWU's geselekteer. Hierteenoor verteenwoordig die Universiteit van die Witwatersrand (Wits) die Engelsprekende kontakonderrig HWU's. Die Universiteit Vista met sy multikampus karakter dien as voorbeeld van die HBU's. Die Universiteit van Suid-Afrika (Unisa) verteenwoordig afstandsonderrig op universiteitsvlak terwyl die Technikon Suid-Afrika (TSA) afstandsonderrig op technikonvlak verteenwoordig. As technikon kontakonderrigverteenvoording is die Technikon van Pretoria geselekteer. Pretoria Onderwyskollege verteenwoordig die kollegesektor terwyl Nasionale Private Kolleges as privaatvoorsiener ondersoek word.

Met inagneming van die postmodernegekleurde appèl op transformasieregstelling van die ras-, geslag- en studierigtinggebreke in die stelsel van hoër onderwysvoorsiening (paragraaf 5.2.1), word met die volgende agtergrondkennis van elk van die geselekteerde inrigtings, die konteks waarbinne die kwalitatiewe ondersoek voltrek, voorsien. Hierdie inligting is telkens op versoek deur elke inrigting se Departement van Bestuursinligting verskaf.

6.5.1 Die Universiteit van Pretoria (UP)

A. Historiese oorsig

Die Universiteit van Pretoria vind sy ontstaan in die Transvaalse Tegnieuse Instituut. Laasgenoemde was die eerste inrigting vir hoër onderwys in die eertydse Transvaal provinsie, en is as sulks in 1903 in Johannesburg tot stand gebring. In 1906 verander die naam van hierdie instituut na die Transvaal Universiteitskollege (Tuks). Op 10 Februarie

1908 open die Pretoriakampus van hierdie Transvaal Universiteitskollege sy deure met ‘n dosentetal van vier professors en drie gewone dosente vir ‘n groototaal van 32 studente. Uit hierdie kollege ontwikkel die Universiteit van Pretoria wat op 10 Oktober 1930 as volwaardige universiteit, outonome status verkry. Tans ressorteer die UP as die grootste historiese Afrikaanssprekende universiteit in Suid-Afrika met ‘n groototaal van 26684 studente vir 1998.

In paragraaf 1.2.1 is op gewys dat die stelsel van hoër onderwysvoorsiening in Suid-Afrika vanaf die vroegste jare reeds ‘n tweeledigheidskarakter, geskoei op die lees van ras en etniese skeiding, openbaar het. In dieselfde paragraaf is ook bevestig dat hierdie aanvanklike tweeledigheidskarakter met apartheid geïntensiviseer is. Teen hierdie agtergrond het die UP met sy Afrikaanssprekende HWU-status in die behoeftes van die blanke, Afrikaanssprekende bevolking voorsien. Afgesien van die tradisionele funksies van hoër onderwys (paragraaf 3.3.3), het die UP ook as doelwit gehad die kweking en uitbouing van die Christelike nasionale etiek by sy studente sowel as personeel (Behr 1988: 191).

B. Postmoderne transformasietendense

Teen die agtergrond van die postmoderne insluitingsbeginsel soos bekragtig met die beëindiging van apartheid (paragraaf 5.2.1), is tabel en figuur 6.1(a) sowel as tabel en figuur 6.1(b) ‘n sprekende bewys van die UP se toegewydheidskeuse met betrekking tot ras- en geslagsinsluiting. Waar slegs sowat 9% van die totale studentegetal in 1994 swart was, verhoog dit in 1998 tot 24%. Hiermee saam vergroot die vroulike toetredes vir dieselfde tydperk vanaf 45% vir 1994 tot 51% vir 1998. Terselfdertyd verminder die blanke verteenwoordiging met 17% vanaf 89% vir 1994 tot 72% vir 1998.

Teen die agtergrond van die UP se aanvanklike eksklusief Afrikaanse karakter, beklemtoon Prof. Chris de Beer, vise-reaktor van die UP belas met akademiese sake, dat binne die inrigting se visie- en missieformulering, naamlik van wêreldspeler wees binne die konteks van ‘n sentrum van uitnemendheid, toenemend voorsiening gemaak word vir

parallele Engelsmediumonderrig aan die groeiende getal multikulturele wêreldbürgerstudentekorps. Daarom is dit nie meer 'n werklikheidsgetroue aanname dat die UP 'n suiwer Afrikaanssprekende universiteit is nie. Prof de Beer benadruk egter dat die inrigting se waardestelsel nog streng geld.

Met betrekking tot die eis om massifikasie soos geïnisieer deur die postmoderne insluitingsbeginsel (paragraaf 5.5.2.3), blyk dit duidelik dat die UP nog pertinent hierdeur beïnvloed word. Tabel 6.1(a) toon aan dat daar vir 1998 soveel as 2510 studente meer was as vir 1994. Dit verteenwoordig 'n groei koers van 2,6% per jaar vir die tydperk 1994 tot 1998. Hierdie volgehoue groei is merkwaardig gesien in die lig van die feit dat navorsing deur die Centre for Higher Education Transformation (CHET) bevind het dat die universiteitsgedeelte van die Suid-Afrikaanse hoër onderwysmassifikasie reeds in 1995 'n stabiliseringspunt bereik het en tans besig is om af te neem (CHET 1998: 4). Afgesien van die swart middelklas wat toenemend kies om eerder aan HWI's te studeer (paragraaf 5.2.3.3), wys Smit (Beeld, 24 Februarie 1999: 13) ook op die groterwordende tendens van Engelstalige studente wat eerder aan eertydse Afrikaansmedium as Engelsmedium universiteite studeer. Laasgenoemde dien dan as 'n verklaring vir die Afrikaanssprekende HWU's se volgehoue groei.

Wat betref die UP studente se verteenwoordiging op die verskeie studieterreine soos vergestalt in tabel en figuur 6.1(c) blyk postmoderne beïnvloedingstendense aldaar ook werksaam te wees. Die UP beskik oor elf akademiese fakulteite. Lettere en Wysbegeerte, Opvoedkunde, Teologie, en Regsgeleerdheid verteenwoordig, vir die doel met hierdie studie, die Sosiale wetenskappe. Wiskunde en Natuurkunde, Biologiese en Landbouwetenskappe, en Ingenieurswese word as die Natuurwetenskappe gekategoriseer. Die fakulteit Ekonomiese en Bestuurswetenskappe ressorteer as die Ekonomiese wetenskappe terwyl die Mediese wetenskappe uit die fakulteite Veeartsenykunde, Geneeskunde en Tandheelkunde bestaan. Uit tabel en figuur 6.1(c) is dit duidelik dat vir 1998 die Sosiale wetenskappe nogsteeds die grootste verteenwoordiging by die blanke damesgroep (40%), die swart damesgroep (48%) sowel

as die swart manlike groep (46%) vergestalt. Net die blanke manlike groep vertoon ‘n voorkeur vir die Natuurwetenskappe (38%).

Desnieteenstaande hierdie voorkeur vir die Sosiale wetenskappe blyk dit egter dat, teen die agtergrond van die postmoderne appèl op die noodsaaklikheid van ‘n natuurwetenskaplikgeskoolde mannekragkorps ten koste van die Sosiale wetenskappe (paragraaf 2.5.2 en 2.5.3), by al vier groeperinge – blanke dames en mans en swart dames en mans – ‘n definitiewe tendens van afname binne die Sosiale wetenskappe ondervind word. Die blanke mans toon ‘n 4% daling vir die tydperk 1994 tot 1998. Hierteenoor verteenwoordig die blanke dame deelname ‘n daling van 3%, die swart dames ‘n substansiële daling van 26% en die swart mans ‘n ewe merkwaardige daling van 18% in die Sosiale wetenskappe vir dieselfde tydperk. Afgesien van die blanke dames se konstante 16% verteenwoordiging in die Natuurwetenskappe vir dieselfde tydperk, toon die ander drie groeperinge telkens ‘n styging in die Natuurwetenskappe met die swart dame styging die hoogste, naamlik 5%. Met betrekking tot die postmoderne insluitingsbeginsel is dit opvallend uit figuur 6.1(c) dat die apartheidsbevoorregte blanke groep se verteenwoordiging in die onderskeie terreine oor die algemeen gestabiliseer het. Die swartgroep (mans en dames) se verteenwoordiging op die ekonomiese- en mediese terrein het egter merkwaardig vergroot met die substansieelste styging die van die swart dames op die mediese terrein. Vir die tydperk 1994 tot 1998 vertoon hierdie betrokkenheid ‘n merkwaardige styging van 12%.

Vir 1998 het die UP oor ‘n dosentekorps van 999 dosente beskik. Uit tabel 6.1(e) en figuur 6.1(d) blyk dit duidelik dat die oortuigde hoofkomponent van hierdie groot totaal deur blanke mans beslaan word, naamlik 652 (65%) blanke manlike dosente gevolg deur 297 (30%) blanke vroulike dosente. Dit blyk verder dat die oorgrote meerderheid, naamlik 533 (53%) dosente, oor doktorsgrade beskik gevolg deur 283 (28%) dosente met meestersgrade en 89 (9%) dosente met honneursgrade. Binne die doktorsgraadgroepering blyk dat die blanke manlike verteenwoordiging substansieel die grootste is naamlik 417 (78%) blanke manlike dosente met doktorsgrade gevolg deur 107 (20%) blanke vroulike dosente met doktorsgrade. Prof Chris de Beer, vise-rector van die UP belas met

akademiese sake, beklemtoon dat daar hard gewerk word aan ‘n meer diverse akademiesekorps-personeelsamestelling. In hierdie verband word addisionele personeel aangestel ter wille van groter diversiteit. Teen hierdie agtergrond is Dr Chabani Manganyi aangestel as adviseur van Prof Johan van Zyl, rektor en vise-kanselier van die UP. Dr Manganyi se hoofaakomskrywing is die postmoderne bevordering van verhoudinge met openbare, private sowel as internasionale instellings.

Wat betref finansiering is die UP as openbare hoër onderwysinrigting nog hoofsaaklik van staatsfinansiering afhanklik. ‘n Opvallende postmoderne tendens (vergelyk paragraaf 2.5.4.2(B)) is egter die feit dat die UP substansieel besig is om sy eie fondse te genereer. Uit tabel 6.1(d) blyk duidelik dat waar owerheidsbefondsing vir 1997 R427 miljoen en privaatfinansiering R78 miljoen beloop het, hierdie verhouding in 1998 na R495 miljoen owerheidshulp teenoor R102 miljoen privaatfinansiering verander het. Uit tabel 6.1(d) blyk verder dat studentegelde steeds die UP se tweede grootste finansieringsbron verteenwoordig, maar dat, soos die geval met alle ander hoër onderwysinrigtings in Suid-Afrika (paragraaf 5.4.4), die UP ook ‘n toenemende probleem met uitstaande klasgelde ondervind. Waar hierdie bedrag vir 1990 nog maar net R1,3 miljoen en vir 1994 R3,8 miljoen beloop het, verhoog dit in 1998, soos bereken op 31 Desember, na R22 miljoen. Wat betref navorsingsuitsette het die UP met sy 742,6 eenhede vir 1996, naas Wits universiteit se 791 eenhede, die tweede plek op die nasionale ranglys vir hoër onderwysinrigtings bekleed (CHET 1998: 20; vergelyk ook paragraaf 5.2.1.3). Vir 1997, die laaste jaar beskikbaar, eindig die UP eerste met ‘n totaal van 770,72 navorsingsuitseteenhede teenoor Wits se tweede plek met 720,61 eenhede (tabel 6.1(d) en 6.2(e)).

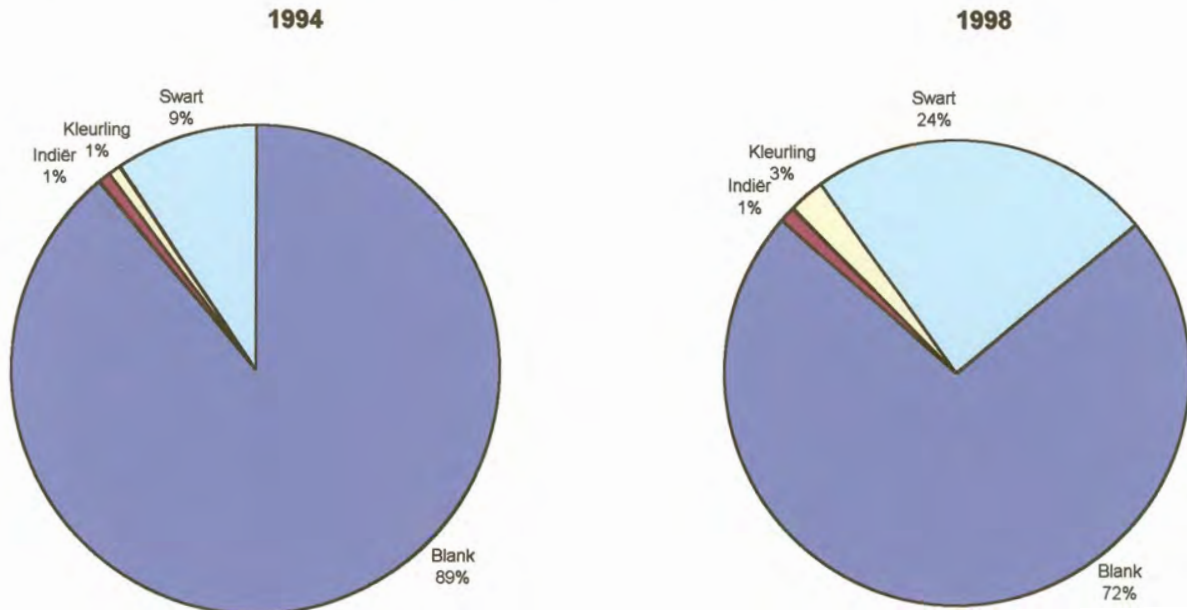
Tabel 6.1 (a) Universiteit van Pretoria

Studentegetalle volgens ras: 1994 - 1998

	Blank	Indiër	Kleurling	Swart	Totaal
1994	21 500	220	161	2 293	24 174
1995	21 119	236	321	4 239	25 915
1996	20 041	256	397	5 266	25 960
1997	19 494	246	547	5 717	26 004
1998	19 370	274	684	6 356	26 684

Figuur 6.1 (a) Universiteit van Pretoria

Persentasie studenteverteenwoordiging volgens ras: 1994 en 1998

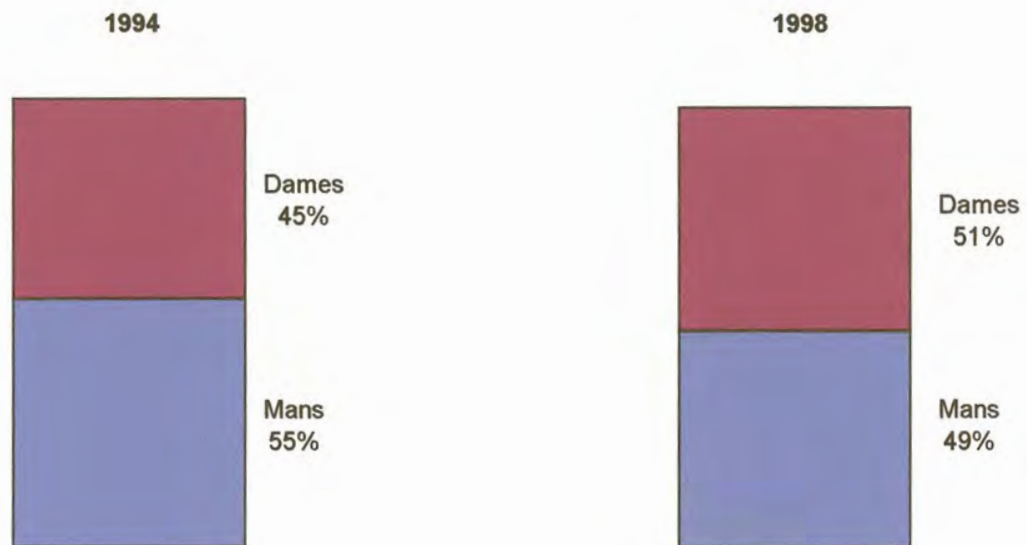
Tabel 6.1 (b) Universiteit van Pretoria

Studentegetalle volgens geslag: 1994 - 1998

	Mans	Dames	Groottotaal
1994	13 342	10 832	24 174
1995	13 643	12 272	25 915
1996	13 075	12 885	25 960
1997	12 897	13 107	26 004
1998	13 065	13 619	26 684

Figuur 6.1 (b) Universiteit van Pretoria

Persentasie studenteverteenwoordiging volgens geslag: 1994 en 1998

Tabel 6.1 (c)

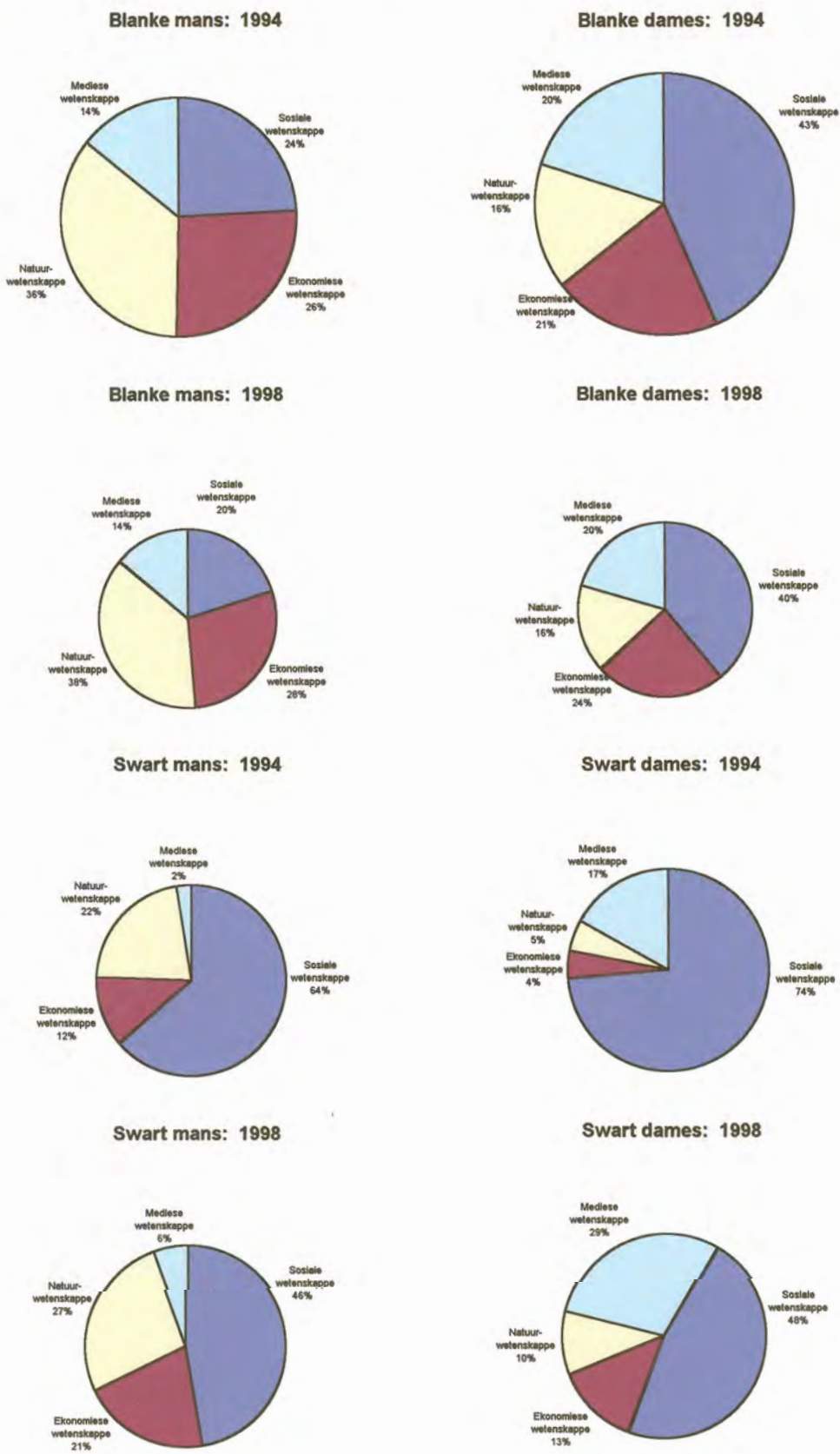
Universiteit van Pretoria

Studentegetalle volgens ras (Blank en Swart) en geslag per terrein van studie: 1994 en 1998

		Blank			Swart			Groototaal (Al vier rasse)		
		Mans	Dames	Totaal	Mans	Dames	Totaal	Mans	Dames	Totaal
1994	Sosiale wetenskappe	2901	4126	7027	744	828	1572	3718	5048	8766
	Ekonomiese wetenskappe	3125	2013	5138	138	50	188	3284	2080	5364
	Natuurwetenskappe	4261	1486	5747	258	57	315	4567	1560	6127
	Mediese wetenskappe	1683	1905	3588	29	189	218	1773	2144	3917
1998	Sosiale wetenskappe	2000	3660	5660	1255	1748	3003	3355	5600	8955
	Ekonomiese wetenskappe	2831	2291	5122	548	494	1042	3497	2896	6393
	Natuurwetenskappe	3738	1554	5292	710	367	1077	4579	1969	6548
	Mediese wetenskappe	1370	1926	3296	147	1087	1234	1634	3154	4788

Figuur 6.1 (c) Universiteit van Pretoria

Persentasie studenteverteenwoordiging volgens ras en geslag per terrein van studie: 1994 en 1998

Tabel 6.1 (d) Universiteit van Pretoria

Enkele finansiële statistieke: 1994 - 1998

Jaar	Owerheids-bewilligings R ,000	Ander inkomste R ,000	Klasgelde R ,000	Uitstaande gelde R ,000 (soos op 31 Des)	Navorsings uitsette (eenhede)
1994	316.247	38.366	107.550	3.896	706.25
1995	311.120	40.187	121.196	7.773	749.92
1996	398.114	64.996	129.452	11.298	742.60
1997	427.385	77.970	141.480	18.732	770.72
1998	495.273	102.408	164.016	22.052	

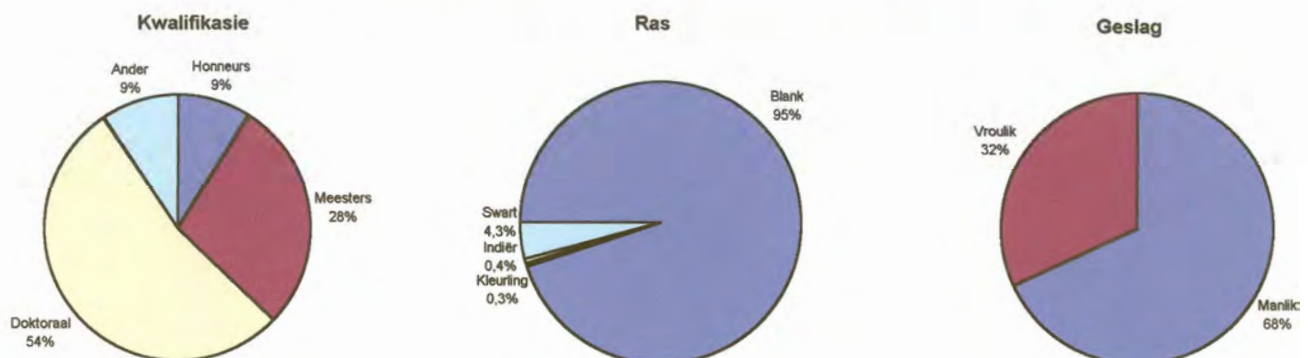
Tabel 6.1 (e) Universiteit van Pretoria

Dosentegetalle volgens kwalifikasie, ras en geslag: 1998

	Blank		Indiër		Kleurling		Swart		Totaal
	Manlik	Vroulik	Manlik	Vroulik	Manlik	Vroulik	Manlik	Vroulik	
Algemene Eerste Baccalaureus	1	1							2
Professionele Eerste Baccalaureus	32	17	1				5	3	58
Nagraadse Diploma/Sertifikaat	4	3							7
Nagraadse Baccalaureus	5	8					1	2	16
Honneurs	36	48					1	4	89
Meesters	150	110		1	3		11	8	283
Doktoraal	417	107	1	1			4	3	533
Ander	7	3						1	11
Totaal	652	297	2	2	3	0	22	21	999

Figuur 6.1 (d) Universiteit van Pretoria

Persentasie dosenteverteenwoordiging volgens kwalifikasie, ras en geslag: 1998

6.5.2 Die Universiteit van die Witwatersrand (Wits)

A. Historiese oorsig

Die Universiteit van die Witwatersrand vind sy oorsprong in die Suid-Afrikaanse Skool vir Mynwese en Tegnologie wat in 1896 in Kimberley tot stand gebring is. In 1904 verskuif hierdie inrigting na Johannesburg waar dit bekend staan as die Transvaal Technical Institute. Soos wat Johannesburg uitgebrei het, is meer departemente bygevoeg en in 1922 ontvang Wits volwaardige universiteitstatus.

Met betrekking tot die tweeledigheidskarakter van die Suid-Afrikaanse hoër onderwysvoorsiening (paragraaf 1.2.1), beklemtoon Behr (1988: 187) dat *at its inception Wits very much reflected the prejudices of the society to which it belonged*. Met verloop van tyd egter is anderskleurige studente ook toegelaat. Tans beskik Wits as 'n Engelsprekende HWU oor 'n studentetal van 17747 studente vir 1998.

B. Postmoderne transformasietendense

In Wits se Prospektus van 1998 word beklemtoon dat dit die Universiteit van die Witwatersrand se hoofdoelstelling is om die euwels van apartheid te bowe te kom vir sover kapasiteit dit toelaat en met die behoud van die kwaliteit van sy studente sowel as sy navorsing (Wits 1998: 6; vergelyk ook paragraaf 3.3 en paragraaf 3.4.2.1). Met inagneming hiervan en teen die agtergrond van skoolonderrig-ongelykhede verklaar Wits dat *to offset the results of apartheid education it is necessary to create mechanisms for implementing equal opportunity on the basis of a potential to succeed rather than on a past performance where the opportunities for performing have been unequal* (Wits 1998: 6). Uit tabel en figuur 6.2(a) is dit duidelik dat Wits suksesvol slaag met hierdie postmoderne insluitingsdoelwit waarin die postmoderne relatiwiteitsbenadering met betrekking tot toelatingsvereistes ingebed is. Vir die tydperk 1994 tot 1998 het swart deelname met 13% gestyg vanaf 22% vir 1994 tot 35% vir 1998. Wits slaag verder ook daarin om sy damestudente deelname te vergroot deurdat hierdie deelname vir die

tydperk 1994 tot 1998 met 3% gestyg het vanaf 42% vir 1994 tot 45% vir 1998 (tabel en figuur 6.2(b)).

Wat betref die eis om massifikasie soos voortspruitend uit die postmoderne insluitingsbeginsel, teen die agtergrond van die stabilisering van plaaslike studenteregistrasies (CHET 1998: 4), is dit opvallend dat Wits, as 'n Engelsprekende HWI, ook 'n dalende tendens openbaar (vergeelyk paragraaf 5.2.3.3). Uit tabel 6.2(a) word bevestig dat Wits se studentegetalle besig is om af te neem, vanaf 18194 studente vir 1994 tot 17747 studente vir 1998.

Met betrekking tot studenteverteenwoordiging binne die onderskeie studieterreine, teen die agtergrond van die toenemende beklemtoning van die Natuurwetenskappe ten koste van die Sosiale wetenskappe (paragraaf 2.5.2 en 2.5.3), blyk dit uit tabel en figuur 6.2 (c) en (d) dat Wits ook daardeur beïnvloed word hoewel egter nog nie merkwaardig nie. Wits bestaan uit nege fakulteite. Vir die doel met hierdie studie word die fakulteite Lettere en Wysbegeerte, Regsgeleerdheid en Opvoedkunde as die Sosiale wetenskappe geklasifiseer. Die fakulteite Argitektuur, Ingenieurswese en Wis-en Natuurkunde maak deel uit van die Natuurwetenskappe. Die Ekonomiese wetenskappe bestaan uit die fakulteite Ekonomiese wetenskappe en Bestuurswetenskappe terwyl die Mediese wetenskappe deur die fakulteit Geneeskunde, waarby Mondheelkunde inbegrepe is, verteenwoordig word.

Uit tabel en figuur 6.2(c) en (d) blyk dit dat Wits vir die tydperk 1994 tot 1998 'n afname binne die swart groepering (4%) en vroulike groepering (3%) wat betref studentedeelname aan die Sosiale wetenskappe ondervind het. Met betrekking tot die swart groep blyk hierdie daling veral in die Ekonomiese wetenskappe geakkommodeer te word aangesien die swart verteenwoordiging daar met 7% vergroot het vir die tydperk 1994 (14%) tot 1998 (21%). Opvallend is egter die feit dat die manlike groepering 'n toename van 1% vanaf 20% vir 1994 tot 21% vir 1998 met betrekking tot verteenwoordiging binne die Sosiale wetenskappe openbaar. Hierteenoor vertoon die blanke groepering 'n konstante 26% verteenwoordiging binne die Sosiale wetenskappe

vir dieselfde tydperk. Met betrekking tot die deelname aan die Natuurwetenskappe word geen merkwaardige styging waargeneem nie. By die blankegroepering verhoog die verteenwoordiging met 1% vanaf 32% vir 1994 tot 33% vir 1998 terwyl dit by die vroulike groepering 'n konstante 18% vir dieselfde tydperk vergestalt. By die swart sowel as manlike groepering word 'n daling wat betref verteenwoordiging in die Natuurwetenskappe weerspieël. Vir die swart groepering verteenwoordig hierdie daling 1% en vir die manlike groepering 2% vir die tydperk 1994 tot 1998. Die opvallendste waarneming binne hierdie dalingstendens is die blanke afname wat betref ingenieurswesebetrokkenheid. Waar daar vir 1994 soveel as 1598 blanke ingenieurstudente ingeskryf was, verminder dit in 1998 na slegs 1143 studente. Hierdie afwaartse betrokkenheid verteenwoordig 'n 7% daling per jaar vir die tydperk 1994 tot 1998. Die swart betrokkenheid by die fakulteit Ingenieurswese verhoog egter met 238 studente wat op sy beurt weer 'n 12% styging per jaar vir die tydperk 1994 tot 1998 manifesteer.

Die Universiteit van die Witwatersrand se dosentekorps is nog oorwegend blank en manlik. Uit figuur 6.2(e) is dit duidelik dat die blanke dosente vir 1998 nog soveel as 86% van die totale dosentekorps uitgemaak het. Met die gesamentlike inagneming van geslag blyk uit tabel 6.2(f) dat vir 1998 die blanke manlike verteenwoordiging 754 (52%) vergestalt het gevolg deur die blanke vroulike verteenwoordiging van 480 (33%), die swart manlike verteenwoordiging van 87 (6%) en die swart vroulike verteenwoordiging van 45 (3%). Uit die groototaal van 1533 dosente vir 1996 het 47% oor doktorsgrade beskik (CHET 1998: 23). Opvallend uit tabel 6.2(f) is die afname in dosentekorps vanaf 1529 dosente vir 1994 tot 1440 dosente vir 1998. Dit korreleer met die reeds genoemde daling in studenteregistrasies vir dieselfde tydperk soos waarneembaar uit tabel 6.2(a).

Met betrekking tot finansiering, teen die agtergrond van die postmoderne appèl op toenemende eie befondsing (paragraaf 2.5.4.2(B)), blyk dit dat Wits ook stelselmatig besig is om die gaping tussen owerheidsbewilliging en privaاتفinsiering te verklein. Vir 1997 beloop hierdie verskil slegs R13 miljoen wat die kleinste verskil vir die tydperk 1994 tot 1997 verteenwoordig.

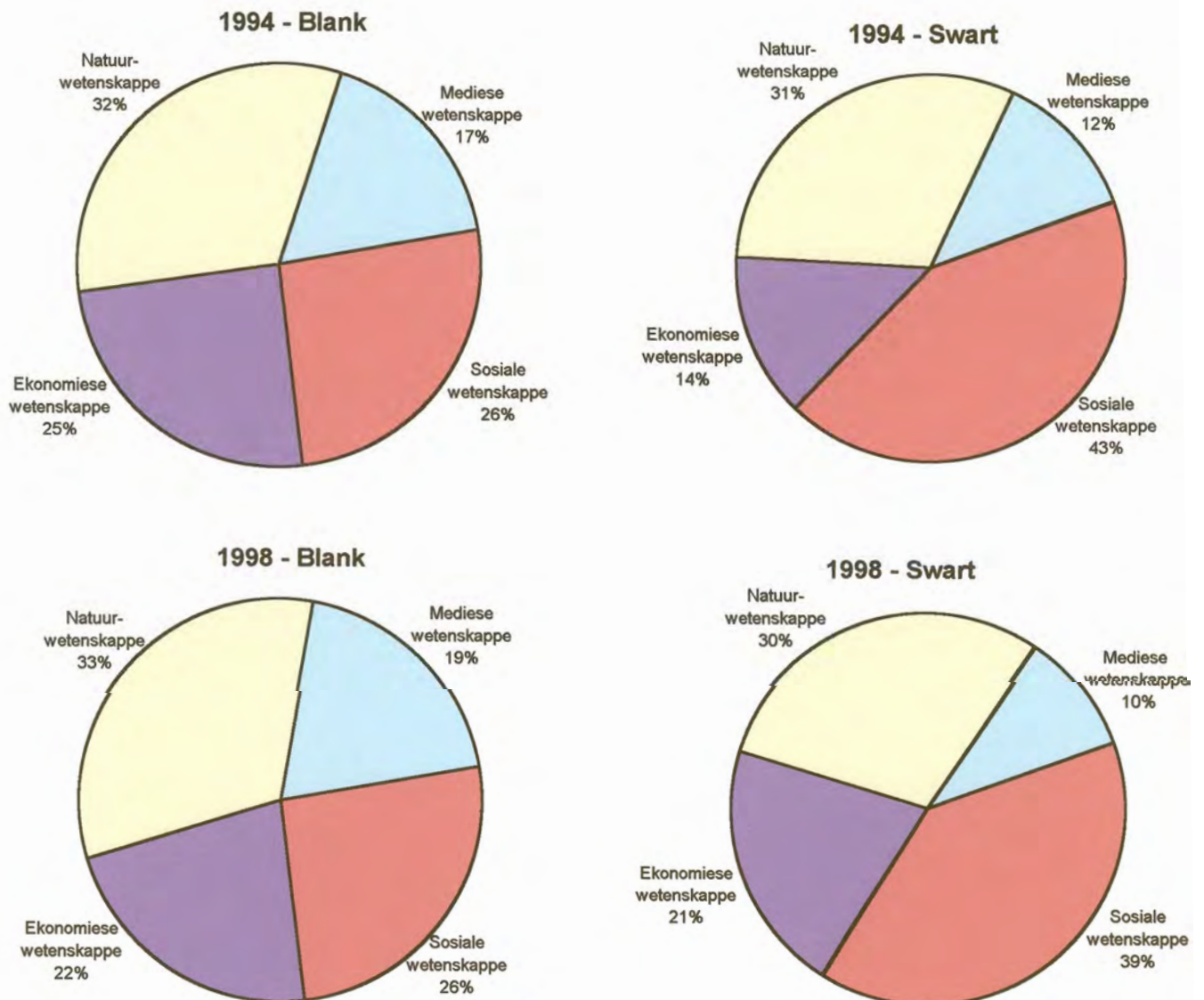
Tabel 6.2 (c) Universiteit van die Witwatersrand

Studentegetalle volgens ras (Blank en Swart) per terrein van studie: 1994 en 1998

		Blank	Swart	Groot totaal (al vier rasse)
1994	Sosiale wetenskappe	3034	1706	5251
	Ekonomiese wetenskappe	2888	545	3874
	Natuurwetenskappe	3749	1247	5673
	Mediese wetenskappe	2011	499	3396
1998	Sosiale wetenskappe	2252	2435	5159
	Ekonomiese wetenskappe	1933	1293	3901
	Natuurwetenskappe	2821	1842	5304
	Mediese wetenskappe	1690	622	3383

Figuur 6.2 (c) Universiteit van die Witwatersrand

Persentasie studenteverteenwoordiging volgens ras per terrein van studie: 1994 en 1998

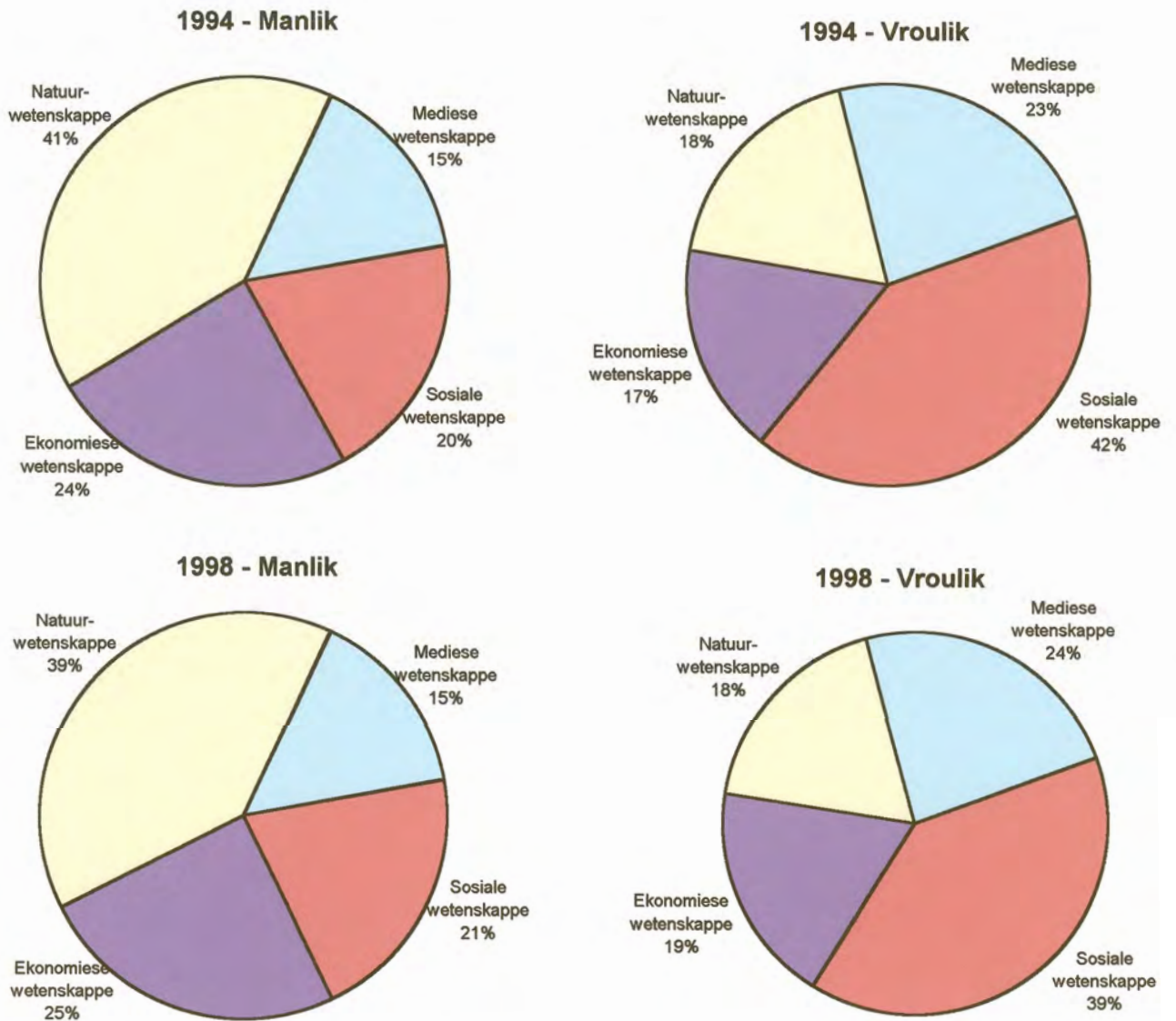
Tabel 6.2 (d) Universiteit van die Witwatersrand

Studentegetalle volgens geslag per terrein van studie: 1994 en 1998

		Manlik	Vroulik	Groottotaal
1994	Sosiale wetenskappe	2080	3171	5251
	Ekonomiese wetenskappe	2579	1295	3874
	Natuurwetenskappe	4274	1399	5673
	Mediese wetenskappe	1598	1798	3396
1998	Sosiale wetenskappe	1999	3160	5159
	Ekonomiese wetenskappe	2406	1495	3901
	Natuurwetenskappe	3838	1466	5304
	Mediese wetenskappe	1489	1894	3383

Figuur 6.2 (d) Universiteit van die Witwatersrand

Persentasie studenteverteenwoordiging volgens geslag per terrein van studie: 1994 en 1998

Tabel 6.2 (e) Universiteit van die Witwatersrand

Enkele finansiële statistieke: 1994 - 1998

Jaar	Owerheids-bewilligings R ,000	Ander inkomste R ,000	Klasgelde R ,000	Navorsingsuitsette (eenhede)
1994	240.439	226.199	98.935	867,57
1995	273.504	256.464	108.019	788,79
1996	319.845	268.722	114.484	791,13
1997	310.563	297.379	133.557	720,61
1998		312.330	143.503	

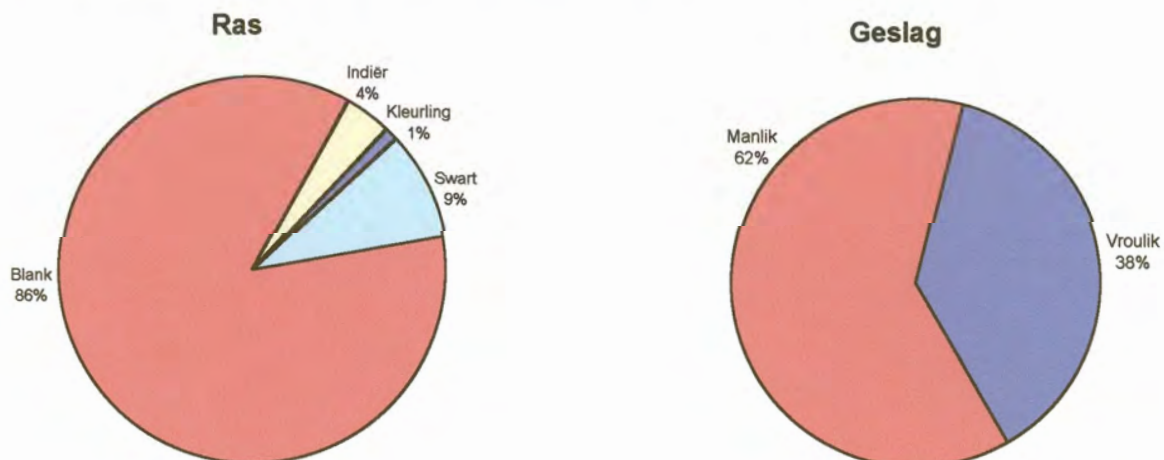
Tabel 6.2 (f) Universiteit van die Witwatersrand

Dosentegetalle volgens ras en geslag: 1994 - 1998

	Blank		Indiër		Kleurling		Swart		Totaal
	Manlik	Vroulik	Manlik	Vroulik	Manlik	Vroulik	Manlik	Vroulik	
1994	861	487	39	7	16	7	73	39	1529
1995	846	490	44	10	14	9	72	50	1535
1996	826	495	43	11	14	9	81	54	1533
1997	814	493	45	16	16	7	94	40	1525
1998	754	480	41	15	13	5	87	45	1440

Figuur 6.2 (e) Universiteit van die Witwatersrand

Persentasie dosentegetalle volgens ras en geslag: 1998

6.5.3 Universiteit Vista

A. Historiese oorsig

In 1978 het die apartheidsregering ‘n kommissie van ondersoek aangestel om die behoeftes van die Suid-Afrikaanse swart bevolking met betrekking tot universiteitsvoorsiening te ondersoek. In 1980 dien hierdie kommissie sy bevindings in en op 1 Januarie 1982 word die Universiteit Vista tot stand gebring met ‘n totaal van 200 studente en 14 dosente.

Tot en met 1998 was Universiteit Vista as verteenwoordigend van die HBU’s nog die tweede grootste universiteit in Suid-Afrika met ‘n groottotaal van 29492 studente vir 1998 (tabel 6.3(e)). As ‘n multi-kampus gestruktureerde inrigting bestaan Vista uit sewe kontakonderrigkampusse en een afstandsonderrigkampus. Die sewe kontakonderrigkampusse is tot stand gebring op grond van die beduidende behoefte aan hoër onderwysvoorsiening in die spesifieke gebiede. Daarvolgens het die volgende kampusse verrys te wete:

- Bloemfonteinkampus
- Oosrandkampus
- Mamelodikampus
- Port Elizabethkampus
- Sebokengkampus
- Sowetokampus
- Welkomkampus

Vista se afstandsonderrigkampus, VUDEC (Vista University Distance Education Campus), is hoofsaaklik gerig op die voorsiening aan praktiserende onderwysers ten einde hul kwalifikasies te verbeter.

B. Postmoderne transformasietendense

As 'n bykans volkome swart inrigting het die postmoderne insluitingsbeginsel, soos bekragtig met die beëindiging van apartheid, tot gevolg dat Vista, as 'n HBI, gebuk gaan onder 'n geleidelike daling van studentegetalle. Uit tabel 6.3(e) is hierdie dalingstendens duidelik sigbaar. Waar Vista in 1994 'n studentekorps van 32862 studente gehad het, krimp dit in 1998 tot net 29492 studente. Die rede hiervoor is, afgesien van die stabilisering van plaaslike studentegetalle (CHET 1998: 4), ook te vind in die toenemende geneigdheid van die swart middelklas om aan HWI's te studeer (vergelyk paragraaf 5.2.3.3).

Universiteit Vista beskik oor vyf fakulteite. Op Sosiale wetenskapsgebied ressorteer die fakulteite Lettere en Wysbegeerte, Opvoedkunde en Regsgeleerdheid. Afgesien hiervan word onderrig ook voorsien in die fakulteite Ekonomiese en Bestuurswetenskappe en Wis- en Natuurkunde. Uit tabel 6.3(a) en figuur 6.3(b) en (c) is dit duidelik dat die Sosiale wetenskappe oorweldigend die meeste registrasiesyfers vir mans sowel as dames vertoon. Teen die agtergrond van die postmoderne groter klem op die Natuurwetenskappe wat veral binne die plaaslike situasie beduidend onderverteengewordig is (paragraaf 5.2.1.4), is die 1% styging in die Natuurwetenskappe vanaf 1% vir 1994 tot 2% vir 1998 opmerklik. Die daling van 10% binne die Sosiale wetenskappe se registrasiesyfers vanaf 91% vir 1994 tot 81% vir 1998 word ondervang deur 'n beduidende groter verteenwoordiging binne die Ekonomiese wetenskappe. Hierdie vergroting binne die fakulteit Ekonomiese en Bestuurswetenskappe verteenwoordig 'n 9% styging vanaf 8% vir 1994 tot 17% vir 1998.

Wat betref die mans-/damesverhouding is dit uit tabel en figuur 6.3(a) duidelik dat die getal damestudente bykans dubbeld die van die manlike getalle vergestalt, naamlik 64% damestudente teenoor 36% manlike studente. Ten spyte van die postmoderne appèl op vroulike insluiting (paragraaf 2.4.1), soos geïntensiveer deur die beëindiging van apartheid, is dit opmerklik dat hierdie geslagsgetalverhouding vir 1994 tot 1998 onveranderd dieselfde gebly het. Die rede vir hierdie vroulike verteenwoordiging wat nie vergroot nie is waarskynlik te vind in die alreeds oorweldigende dominansie aldaar.

Die meerderheid akademiese personeel is nogsteeds blank, naamlik 515 (62%) vir 1998. Dit is egter reeds baie minder as die 83% dominansie vir 1994 soos waarneembaar uit tabel 6.3(b) en figuur 6.3(d). Hierteenoor het die getal swart akademici alreeds merkwaardig gestyg vanaf 89 (14%) vir 1994 tot 271 (33%) vir 1998.

Wat betref finansiële aangeleenthede is dit uit tabel 6.3(d) duidelik dat Vista se private befondsing ook, in lyn met postmoderne tendense, 'n stygende profiel openbaar van R5 miljoen vir 1994 tot R9 miljoen vir 1997. Die gaping tussen owerheidsbewilliging en private inkomste bly egter groot naamlik R135 miljoen owerheidsbewilliging vir 1998 teenoor R9 miljoen private befondsing vir dieselfde tydperk. Verder blyk dit uit tabel 6.3(d) dat Vista se navorsingsuitsette vanaf 1994 tot 1997 'n dalende tendens openbaar met 'n effense verbetering in 1998.

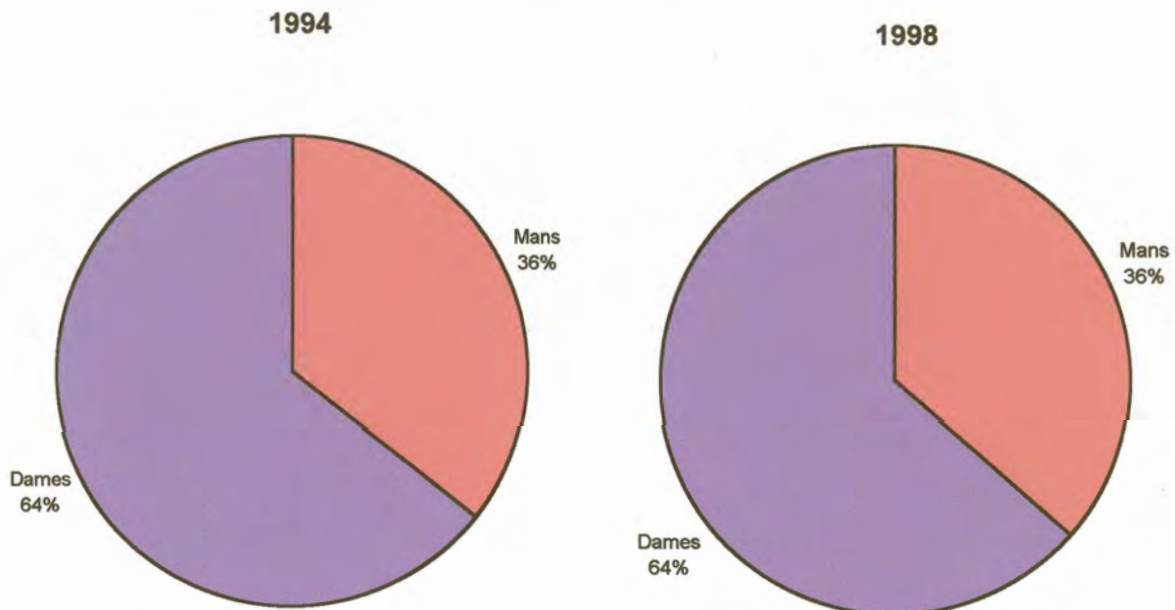
Tabel 6.3 (a) Universiteit Vista

Studentegetalle volgens geslag per terrein van studie: 1994 en 1998

		Mans	Dames	Groottotaal
1994	Sosiale wetenskappe	9765	19089	28854
	Ekonomiese wetenskappe	1296	1129	2425
	Natuurwetenskappe	209	92	301
	Totaal	11270	20310	31580
1998	Sosiale wetenskappe	8089	15488	23577
	Ekonomiese wetenskappe	2142	2691	4833
	Natuurwetenskappe	289	215	504
	Totaal	10520	18394	28914

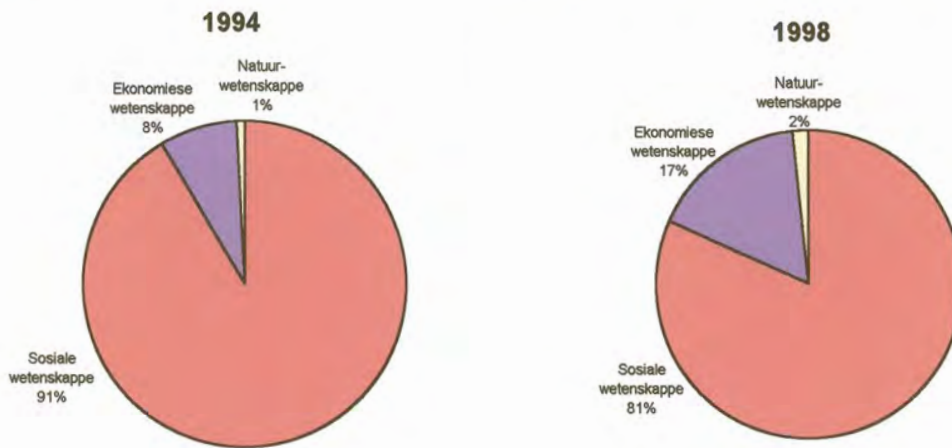
Figuur 6.3 (a) Universiteit Vista

Persentasie studenteverteenwoordiging volgens geslag: 1994 en 1998

Figuur 6.3 (b) Universiteit Vista

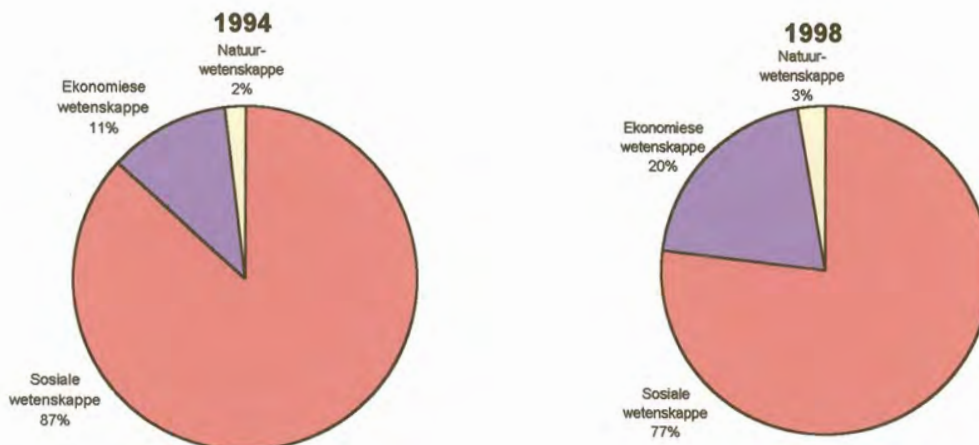
Persentasie studenteverteenwoordiging per terrein van studie: 1994 en 1998

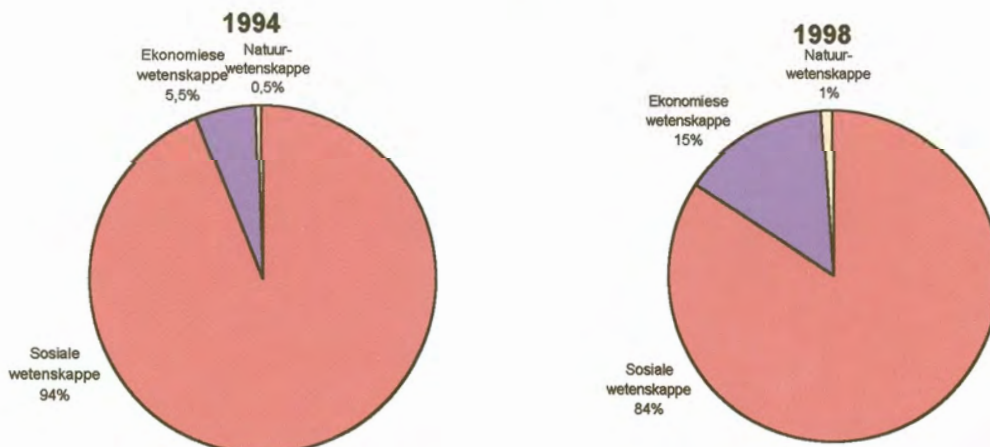
Figuur 6.3 (c) Universiteit Vista

Persentasie studenteverteenwoordiging volgens geslag per terrein van studie: 1994 en 1998

Manlik

Vroulik

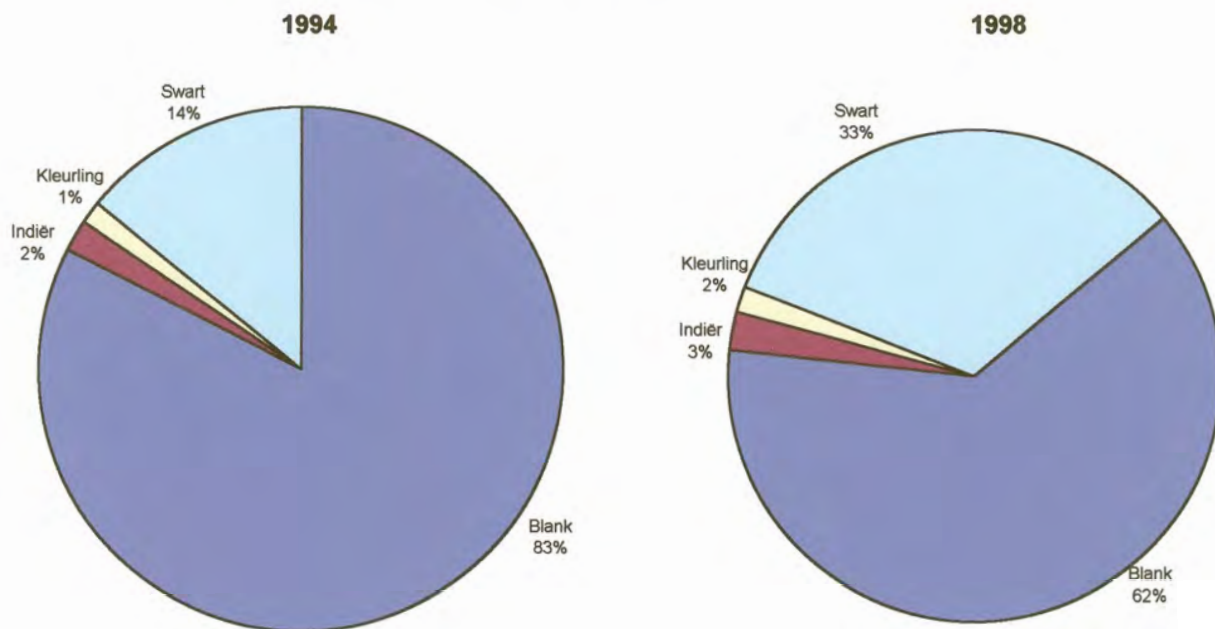
Tabel 6.3 (b) Universiteit Vista

Dosentegetalle volgens ras: 1994 - 1998

	Blank	Indiër	Kleurling	Swart	Totaal
1994	517	11	9	89	626
1995	537	15	15	132	699
1996	483	15	12	172	682
1997	575	23	14	293	905
1998	515	22	13	271	821

Figuur 6.3 (d) Universiteit Vista

Persentasie dosentegetalle volgens ras: 1994 en 1998

6.5.4 Die Universiteit van Suid-Afrika (Unisa)

A. Historiese oorsig

Unisa vind sy oorsprong in 1873 met die totstandkom van die Universiteit van Kaap die Goeie Hoop. In 1916 verander hierdie inrigting se naam na die Universiteit van Suid-Afrika. Op hierdie stadium was Unisa egter nog 'n kontakonderriginrigting gerig op blanke behoeftevoorsiening. Dit is eers in 1946 dat Unisa onafhanklik die weg baan vir afstandsonderrigvoorsiening en in 1951 word wetgewing uitgevaardig op grond waarvan Unisa, as afstandsonderrigvoorsiener, volwaardige universiteitstatus verkry. Teen die agtergrond van hoër onderwysvoorsiening, en met inagneming van Unisa se aanvanklike blanke karakter, differensieer hierdie inrigting homself reeds in 1951 uit as 'n inrigting *where students could be enrolled irrespective of race or creed* (Behr 1988: 191).

As een van elf mega afstandsonderriginrigtings wêreldwyd verteenwoordig die aantal geregistreerde studente aan Unisa die som van 117046 vir 1998. Afgesien van die hoofkampus in Pretoria beskik Unisa ook oor provinsiale sentrums in Pietersburg, Durban, Kaapstad en Nelspruit.

B. Postmoderne transformasietendense

Teen die agtergrond van die postmoderne insluitingsbeginsel is dit uit tabel en figuur 6.4(a) en (b) duidelik dat Unisa ook slaag in die vermeerdering van sy swart sowel as vroulike registrasies. Vir die tydperk 1994 tot 1998 neem die swart verteenwoordiging met 2% toe vanaf 45% vir 1994 tot 47% vir 1998. Vir dieselfde tydperk verhoog die vroulike verteenwoordiging met 3% vanaf 53% vir 1994 tot 56% vir 1998. Unisa is egter ook onderhewig aan 'n stabiliseringstendens deurdat die studentegroottotaal sedert 1997 geleidelik besig is om af te neem.

Met betrekking tot studieterreinverteening, teen die agtergrond van die postmoderne beklemtoning van 'n natuurwetenskaplike geskooldheid, is dit uit tabel en

figuur 6.4(c) duidelik dat die daling in Sosiaalwetenskaplike registrasies eerder deur die Ekonomieswetenskaplike terrein as die Natuurwetenskaplike terrein ondervang word. Waar die swart verteenwoordiging in die Sosiale wetenskappe vir die tydperk 1994 tot 1997 met 9% gedaal het vanaf 83% vir 1994 tot 74% vir 1997, styg dit in die Ekonomiese wetenskappe met 8% vir dieselfde tydperk, naamlik vanaf 15% vir 1994 tot 23% vir 1997. Natuurwetenskaplike verteenwoordiging daal vir dieselfde tydperk by die blanke groep met 1% vanaf 8% vir 1994 tot 7% vir 1997 terwyl dit by die swart groep met 1% styg vanaf 2% vir 1994 tot 3% vir 1997. Die vroulike komponent binne die Natuurwetenskappe bly 'n konstante 3% teenoor die manlike komponent se 8% verteenwoordiging (tabel en figuur 6.4(d)).

Wat betref Unisa se dosentegetalle blyk uit tabel en figuur 6.4(e) dat die oorgrote meerderheid dosente blank is, naamlik 1049 (85%) blanke dosente vir 1998. Die swart verteenwoordiging is egter besig om toe te neem vanaf 97 (7%) dosente vir 1994 tot 145 (12%) dosente vir 1998. Wat betref geslagsverteenvoording blyk duidelik dat daar binne die dosentegeleedere 'n goeie balans gehandhaaf word, naamlik 51% manlike dosente teenoor 49% vroulike dosente. Vir 1996 het 45% van die totale dosentekorps van 1393 doktorsgrade gehad (CHET 1998: 23).

As openbare hoër onderwysinrigting is Unisa ook nog grootliks van staatsfinansiering afhanklik, met studentegelde die tweede belangrikste bron van inkomste. Uit tabel 6.4(f) is dit egter duidelik dat Unisa se privaatbefondsing, eie aan die postmoderne tendens van toenemende selfvoorsiening, geleidelik 'n opwaartse neiging vertoon. Waar privaatbefondsing in 1994 slegs sowat 0,9% tot die som van owerheidsbewilliging, studentegelde en private inkomste bygedra het, styg dit in 1998 tot 1,5%. Met betrekking tot navorsingsuitsette en die nasionale ranglys vir hoër onderwysinrigtings, blyk uit tabel 6.4(f) dat Unisa se prestasie redelik konstant bly met 'n oortuigde sesde plek van 423 eenhede vir 1996 (vergelyk CHET 1998: 20).